

DEN HAAG: GENÈVE AAN DE NOORDZEE?

**VERGELIJKEND
BELEIDSONDERZOEK ROND
INTERNATIONALE
ORGANISATIES EN NGO'S
IN DEN HAAG EN GENÈVE**

Samenvatting

Den Haag en Genève zijn beide gastheer van vele Internationale Organisaties (IO's) en non-gouvernementele organisaties (ngo's). West-Europese, middelgrote steden kampen met toenomen concurrentie op het gebied van het gastheerschap van organisaties als gevolg van de globalisering. Het doel van dit artikel is om Den Haag en Genève te vergelijken op het gebied van hun beleid ten aanzien van IO's en ngo's. Dit artikel behandelt de volgende onderzoeksvraag: Hoe is het beleid van Den Haag en Genève op het gebied van aantrekken en behouden van IO's en ngo's veranderd en op welke wijze kan de concurrentiepositie van beide steden worden verbeterd? De uitkomsten: Genève richt zich meer op het behouden terwijl Den Haag daarnaast ook focust op het aantrekken van organisaties. Genève is een omnivoor terwijl Den Haag zich vooral richt op thema's als Vrede en Recht. Verbeterpunten zijn: internationale bereikbaarheid en medische voorzieningen (Den Haag), de woningmarkt en het parkeerprobleem (Genève), kinderopvang en het scheppen van discussiecentra (beide).

Auteur

Rosa Groen
De Haagse Hogeschool

Correspondentieadres

r.s.groen@hhs.nl

Lectoraat

Internationale Vrede, Recht en
Veiligheid

Lector

Joris Voorhoeve

DEN HAAG: GENÈVE AAN DE NOORDZEE?

Vergelijkend beleidsonderzoek rond Internationale Organisaties en ngo's in Den Haag en Genève

In deze tijd waarin steden internationaal concurreren in de wereldeconomie, is een nieuw systeem ontstaan waarin steden onafhankelijker functioneren. Of, zoals Benjamin Barber uitlegt in zijn boek *If Mayors Ruled the World* (2013): een wereld die bestuurd wordt door steden – of zelfs burgemeesters – en waarin steden de nieuwe wereldorde beheersen. Dit noemt hij het *glocalism*: een samenvoeging van *localization* en *globalization*. De term *Glocalism* is in de jaren tachtig ontstaan als term om het effect van de globalisering op lokale gebieden weer te geven. *Global Cities*, sociaal-economisch invloedrijke steden als New York, Tokyo en Londen, hebben in deze discussie de meeste aandacht gehad (Sassen, 2010).

Kleinere, middelgrote steden zijn onderbelicht gebleven. Deze kleinere steden spelen echter op internationaal vlak vaak een belangrijke rol, zoals Den Haag met zijn Internationale Organisaties (IO's) en non-gouvernementele organisaties (ngo's). ook Genève en Wenen zijn goede voorbeelden. Deze steden zijn geschikt voor een comparatieve vergelijking. Het zijn Europese, middelgrote centra die al decennialang een mix van Europese en Internationale Organisaties huisvesten. De aanwezigheid van IO's en ngo's speelt voor deze steden een grote economische rol. De lokale economische ontwikkeling is in grote mate afhankelijk van de aanwezigheid van deze organisaties. De concurrentie van andere steden in Europa is echter toegenomen. Ook middelgrote steden in Oost-Europa en Azië zijn aantrekkelijke vestigingsplaatsen voor IO's en ngo's. Daarmee is de noodzaak om aandacht te besteden aan het aantrekkelijk maken en houden van de stad voor internationale werknemers toegenomen. Dit artikel gaat over de vraag hoe het beleid van Den Haag en Genève op het gebied van aantrekken en behouden van IO's en ngo's is veranderd en op welke wijze de concurrentiepositie van beide steden verbeterd kan worden.

Lokale en landelijke overheden kunnen de aanwezigheid van IO's en ngo's beïnvloeden, door hun stad aantrekkelijk te maken. In de literatuur over Local Economic Development (LED) en ook in de ranglijsten van meest aantrekkelijke vestigingsplaatsen, zijn de 'zachte factoren' (zoals 'kwaliteit van leven') belangrijker geworden. Sommige factoren, zoals het klimaat, zijn niet te beïnvloeden, maar andere wel, zoals infrastructuur en publieke voorzieningen (denk aan goede wegen, scholen en musea) (Blair & Carroll, 2009). Lokale bestuurders en beleidsmakers kunnen met het versterken van deze factoren het stedelijke en regionale leefklimaat verbeteren. Dit is niet eenvoudig: lokale bestuurders moeten rekening houden met landelijk beleid en met conflicterende acties van andere lokale of landelijke ambtenaren (Reese, 1997).

Aan de andere kant bevinden zich nog de IO's en ngo's, die steeds meer invloed hebben op de locatie waar zij zich vestigen. Daarmee is ook de positie van deze organisaties versterkt. Als zij zaken voor elkaar willen krijgen, zoals gratis parkeerplaatsen en andere voorzieningen, dan lukt dat doorgaans. De interactie tussen de IO's en ngo's in de gaststeden en de lokale en landelijke overheden is daarom steeds belangrijker.

Methode

De gehanteerde methoden zijn documentanalyse en veldwerk in de vorm van interviews. Bij de interviews is een lijst gebruikt met vragen over achtergrond, werkzaamheden en samenstelling van de organisatie, naar het beleid van de lokale en nationale overheden en de receptie van dat beleid door IO's en ngo's. Tijdens de interviews is gebruik gemaakt van een Vestigingsplaats-concurrentiemodel. Dit model is gebaseerd op een eerdere ronde interviews met beleidsmakers en IO-medewerkers in Den Haag (Bonenkamp, et al., 2011-2012) en bestudering van internationale ranking-websites en standaardwerken over vestiging en (re) locatie van IO's en ngo's (Places, 2012; Decisio, 2010-2011; Ni & Kresl, 2010; Blair & Carroll, 2009; Mercer, 2012; Decisio, 2013/2014). Het model biedt een overzicht van de factoren die belangrijk zijn voor beleidsmakers voor de versterking van het vestigingsklimaat. Zowel nationale overheden als lokale overheden hebben invloed op de factoren in het Vestigingsplaats-concurrentiemodel. Nationale overheden zijn onder meer verantwoordelijk voor fiscaal klimaat, veiligheid, politieke situatie, gunstige belastingregelingen, vergunningen. De lokale overheden richten zich meer op parkeer- en bouwvergunningen, publieke voorzieningen en het onderwijs.

Daarnaast biedt het model een overzicht van aspecten die de locatiebeslissers van IO's en ngo's belangrijk vinden. Vijf hoofdfactoren zijn opgesteld: 'Reputatie van stad en land', 'Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven', 'Economie', 'Aanwezigheid geschoolde arbeid' en 'Aanwezigheid relevante centra'. Daarna zijn deze onderverdeeld in subfactoren, sub-subfactoren en details. De respondenten konden op alle niveaus antwoorden, alle factoren zijn herleid tot de vijf hoofdcategorieën (Tabel 1). Aan de hand van het model zijn 30 respondenten ondervraagd tijdens semi-gestructureerde diepte-interviews: 17 personen in Den Haag (10 werkzaam bij overheidsinstellingen en 7 bij IO's en ngo's) en 13 in Genève (6 bij overheidsinstellingen en 7 bij IO's en ngo's). Dit is een te kleine N om cijfermatige conclusies te trekken; de uitkomsten dienen dan ook meer als ondersteuning van de documentanalyse en kwalitatieve bevindingen uit de interviews.

Tabel 1. Vestigingsplaats-concurrentiemodel

Reputatie van stad en land:	Welwillendheid van de stad	Regelingen voor buitenlanders	Werkvergunning, verblijfsvergunning, kwaliteit kantoorruimtes, woonruimtes, gemak van administratie (gemeentelijk centraal punt voor ex-pats)
		Veiligheid / voorzieningen	Welwillendheid en steun van gemeente, justitie en politie, veilige woon- en werksituatie, eenvoudig lokaal te verzekeren, medische voorzieningen, betrouwbare wetgeving
		Politieke situatie	Politieke veiligheid, gemakkelijk stemmen, betrokkenheid landelijke en gemeentelijke overheden bij ex-pats
Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven:	Publieke voorzieningen	Internationale mobiliteit: infrastructuur	Internationale vliegvelden, nabijheid andere steden, gemak om te reizen
	Internationale bereikbaarheid		Internationale vliegvelden, snelwegen, treinen, etc.
	Openbaar vervoer en snel internet		Verbinding stad/vliegveld, parkeermogelijkheden, snel internet, water, elektriciteit, satelliet, riolering
	Leefklimaat	Wonen en leven	Huisvesting, woonsituatie, meubels, huizenmarkt betrouwbaarheid en attitude lokale bevolking, leefomgeving, groen in de stad, contact met burens
	Onderwijs	Internationaal aanbod	Niveau onderwijs, internationale opvang, mogelijkheid tot behalen internationaal baccalaureaat, kosten van opleidingen
	Natuur	Klimaat	Kwetsbaarheid voor rampen, klimaat, mogelijkheid tot buitenrecreatie in de omgeving
	Recreatie	Cultureel / Commercieel	Horeca, hotels, musea, operahuis, uitgaansgelegenheden, winkels, sportscholen, zwembaden
	Medische voorzieningen	Ziekenhuizen, zorg	Aanwezigheid ziekenhuizen, medische voorzieningen, zorgkosten, hygiëne
Economie:	Belasting	Gunstige belastingregelingen	Voor ex-pats, internationale bedrijven, organisaties, ngo's
		Oprichting BV / NV	Gunstig klimaat voor oprichting nieuwe organisatie of instelling
	Banken	Wisselen geld, service	Aanwezigheid van veilig bankverkeer, wisselkoersen, service

Aanwezigheid geschoolde arbeid:	Werknemers	Hooggeschoolde arbeid	Niveau opleidingen voor werknemers internationale bedrijven/organisaties, variëteit opleidingen, secretariaat, HRM'ers
		Technici	Niveau lokale technisch werknemers
		Laaggeschoolde arbeid	Schoonmaakpersoneel, etc.
	HRM	Landelijke arbeidsregels	Gunstige regelingen voor bijscholing, reiskosten, professionalisering, verlof, vakantie, etc.
Aanwezigheid relevante centra:	Klanten	Afnemers	Aanwezigheid producten, diensten, klanten en toeleveranciers
	Onderwijs en onderzoek	Universiteiten en onderzoeks-centra	Niveau hoger onderwijs en onderzoeksinstituten, mogelijkheid van stages en uitwisselingen, niveau Engels, toegankelijkheid onderzoek en onderwijs
		Onderzoeks-instrumenten	Aanwezigheid en bereikbaarheid lokale geldstromen voor onderzoek
	Organisaties	Dichtbij andere centra	Aanwezigheid andere organisaties, samenwerkingsverbanden, mogelijkheid tot samenwerken, partnerorganisaties, bereikbaarheid dochter/ moederonderneming
	Netwerken	Infrastructuur voor netwerken	Netwerkorganisaties, business clubs, ambassades, expat-clubs, sociale voorzieningen, conferenties
	Juridische centra	Regelgeving	Nabijheid en begrip wetten en regels van het land

Resultaten documentanalyse

Een vergelijking in cijfers

Beide steden hebben hun internationale uitstraling te danken aan de aanwezigheid van de IO's en ngo's. Om een idee te geven: van de 20.000 geprivilegieerden (buitenlandse werknemers die bij een ambassade of internationale organisatie werkzaam zijn en hun familieleden) in Nederland wonen en werken er 16.500 in en rond Den Haag (Den Haag, 2012-2013). Zoals te zien in de tabel is de grootte van de internationale gemeenschap in Den Haag versus Genève 35.000 versus 42.000 personen, in Genève is het aandeel buitenlandse werknemers ten opzichte van de bevolking groter dan in Den Haag (Decisio, 2010-2011; Republique et Canton de Genève, 2012; Decisio, 2013/2014).

De meest recente cijfers van aantallen IO's en ngo's in Den Haag en Genève zijn van 2010. In beide steden is een groeiend aantal ngo's die vaak door clustervorming zijn aangetrokken in de laatste twee à drie jaar. De mate van groei van aantallen IO's is echter zo langzaam dat de cijfers uit 2010 nog redelijk overeenkomen met de huidige aantallen. De regio Haaglanden heeft een bevolkingsaantal van 1.088.508 versus 463.919 in Genève (Canton Genève). Het aantal banen bij ngo's en IO's was in 2012 groter in Genève (28.330 versus 19.500) en het

aantal ngo's in het algemeen ook (250 versus 128). In Den Haag kan het huidige aantal ngo's op 140 geschat worden (Decisio, 2013/2014).

Tabel 2. Den Haag versus Genève in 2010

	Den Haag	Genève
Aantal internationale Organisaties*	18	32
Aantal Europese Organisaties	25	-
Totaal aantal Internationale Organisaties**	83	84
Aantal ngo's	128	250
Aantal vertegenwoordigde landen in ambassades of consulaten***	115	171
Aantal banen bij IO's en ngo's	19.500	28.330
Aandeel van IO's, ngo's, permanente vertegenwoordiging en ambassades in het Bruto Nationaal Product van de gemeente	10.8%	9%
Totale uitgaven van IO's, pj	€ 2.7 miljard	€ 4.2 miljard
Totale grootte van de internationale gemeenschap	35.000	42.000

- * IOs: Internationale Organisaties met een zetelovereenkomst, fiscale overeenkomst of een overeenkomst rond privileges en immuniteiten
- ** Inclusief programma's, fondsen, instituten, regionale commissies, aanpalende organisaties en VN-onderdelen met hoofdkwartieren op andere locaties.
- *** In Genève bevinden zich geen ambassades, omdat dit niet de hoofdstad is van Zwitserland. Wel zijn vanwege de vele VN-instellingen in de stad 171 landen vertegenwoordigd.

Het vestigingsbeleid van Den Haag sinds 1993

Na de vestiging van het Joegoslavië Tribunaal (ICTY) en de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW) in Den Haag in respectievelijk 1993 en '98, ontstond vanuit de IO's kritiek op de wijze waarop deze organisaties werden onderhouden. Uit een Interdepartementaal Beleidsonderzoek bleek in 2002 dat de nazorg voor gevestigde IO's beperkt was. Bij IO's bestond de notie dat Nederland zich onvoldoende bewust was van de belangen van en de verplichtingen tegenover die organisaties (IOB, 2001-2002). Knelpunten waren de onvol-

ledigheid en ontijdigheid van voorlichting over beleidsontwikkelingen die gevolgen hadden voor IO's (IOB, 2001-2002). Daarnaast heerste onvrede over verschillen in fiscale privileges en zaken als infrastructurele voorzieningen (hotel- en conferentiecapaciteit, internationale scholen, medische voorzieningen), visaverstrekking en verblijfsrechten.

Geconcludeerd werd dat Nederland zijn gastheerschap onvoldoende invulling gaf. Naar aanleiding van deze bevindingen is in juni 2005 een kabinetsstandpunt geformuleerd waarin werving en vestiging van IO's en 'goed gastheerschap' van Nederland centraal staan (Kabinetsstandpunt, 2005). Veel van de knelpunten moesten worden opgelost in samenwerking met de betreffende gemeente. Met de gemeente Den Haag sprak men af nauw contact te houden over de knelpunten. Alle IO's zijn sinds 2005 gelijkgeschakeld.¹ Ambtenaren en hun gezin ontvingen een permanente verblijfsvergunning en elke IO kreeg een gastheerdepartement. Zo valt het Octrooibureau onder Economische Zaken, het Internationaal Strafhof onder het ministerie van Buitenlandse Zaken, Europol onder Justitie en Veiligheid en de NAVO onder Defensie.

Buitenlandse Zaken (BuZa) is hoofdvantwoordelijk voor de werving en opvang van IO's en heeft een coördinatie-taak. In 2005 is voortvloeiend uit het Kabinetsstandpunt de Interdepartementale Stuurgroep Internationale Organisaties ontstaan. Deze stuurgroep adviseert de Ministerraad over de kandidaatstelling van Nederland als gastland, de gewenste hoogte van het financieel bod en het vestigingspakket. Hoewel BuZa centraal aanspreekpunt is, blijft het zogenoemd 'probleemhoudend' departement verantwoordelijk voor oplossingen van problemen (Kabinetsstandpunt, 2005). Naast de departementen is de gemeente vertegenwoordigd in de Stuurgroep.

De gemeente is aangehaakt bij de acquisitie van nieuwe IO's en onderhoudt relaties met de in Den Haag gevestigde organisaties. Daarnaast is zij verantwoordelijk voor het werven en contact houden met de ngo's. Tussen 2004 en 2012 is het aantal ngo's gestegen van 23 tot 128, mede door de aanzuigende werking van de reeds gevestigde IO's (Decisio, 2013/2014). Bureau Internationale Zaken (BIZ) onderhoudt bij de gemeente contact met ngo's en IO's. De gemeente speelt een faciliterende rol ten aanzien van de huisvesting van organisaties en geeft informatie over gezondheidszorg, de aanvraag van parkeer- en andere vergunningen. In 2012 is het project Publieksdiplomatie gestart (voorheen Peace & Justice) waarin de gemeente samenwerkt met BuZa. Dit vierjarige project is erop gericht de reputatie van Nederland in het buitenland te versterken door in te zetten op Vrede en Recht, met name in het buitenlandbeleid en het postennetwerk (diplomaten en ambassades). Stakeholders in het project zijn de Haagse tribunaal, rechtbanken, ngo's op het gebied van vrede en recht, de lokale en landelijke overheid. Met het organiseren van activiteiten op het gebied van Vrede en Recht verbinden zij de 'merken' Den Haag en Nederland met deze begrippen (Beer, 2012). In november 2013 heeft de Ministerraad het groene licht gegeven om de werving van IO's te intensiveren bij BuZa. Ambassades en consulaten worden daar actief bij ingeschakeld.

Qua strategie houden gemeente en BuZa zich bezig met relatiebeheer en acquisitie. De gebieden waarop zij zich richten zijn echter verschillend. Het focusgebied van de gemeente is vrede en recht (maar ook veiligheid). De regio Zuid-Holland is gericht op de sectoren: Life Science en Biotech, IT en Telecom, Olie en Gas (Energie), Veiligheid en Beveiliging, Agribusiness en Water- en Deltatechnologie. De landelijke negen topsecoren voor het aantrekken van

internationale bedrijven en organisaties zijn: Tuinbouw en uitgangsmaterialen, Water, Life Sciences & Health, Chemie, Energie, High Tech systemen en materialen, Logistiek, Agrofood en Creatief. Op gemeentelijk niveau heeft alleen het onderwerp Veiligheid zich kunnen scharen onder 'High Tech systemen en materialen', de andere lokale focusgebieden hebben geen overlap met de regionale en landelijke (Den Haag, 2012-2013).

Het vestigingsbeleid van Genève sinds 1995

De internationale sector in Genève heeft te maken met een Zwitsers bestuursstelsel dat uit drie lagen bestaat: de confederatie, het Kanton en de stad Genève. Alle drie de bestuurslagen hebben een rol in het gastheerschap van IO's en ngo's. Het ministerie van Buitenlandse Zaken, *Département fédéral des Affaires étrangères* (DFAE), speelt een centrale rol in het aantrekken en behouden van IO's. De afdeling Swiss Mission, het departement van het DFAE dat vanuit Bern verantwoordelijk is voor de IO's, heeft een locatie in Genève. Deze afdeling houdt zich bezig met het stroomlijnen van het vestigingsbeleid rond verblijfsvergunningen, visa en het aantrekken en contact houden met de IO's.

Binnen het Kanton is de kanselarij verantwoordelijk voor de ngo's. Na een campagne in 1995 waarin de Wereld Handelsorganisatie (WTO) dreigde zich te gaan vestigen in Bonn, heeft Genève een aantal stappen gezet ter verbetering van het vestigingsbeleid. Een aantal nieuwe instanties werd opgericht: in 1996 het *Centre d'Accueil pour la Genève Internationale* (CAGI) als centraal aanspreekpunt voor alle internationale werknemers in de stad; de *Club suisse de la Presse*, als aanspreekpunt voor de internationale pers en de *Fondation des immeubles pour les organisations internationales* (FIPOI). De laatste verstrekt gunstige leningen aan IO's voor het bouwen en onderhouden van kantoren (Huber, 2007). Het CAGI is werkzaam voor het Kanton en de confederatie, de FIPOI opereert over de drie bestuurslagen heen. De stad Genève heeft minder verantwoordelijkheden richting IO's en ngo's en meer een protocollaire functie. De aanwezigheid van de burgemeester bij evenementen is een voorbeeld, daarnaast organiseert de stad activiteiten die bijdragen aan de reputatie van Genève.

In december 2012 publiceerde een externe commissie een evaluatierapport over het beleid rond IO's en ngo's sinds 2005. In dat jaar vond de implementatie plaats van de 'Wet voor de versterking en instandhouding van de rol van internationaal Genève' (Republique et Canton de Genève, 2012). Naar aanleiding van die wet zijn een Interdepartementale Werkgroep voor Internationale Zaken (GIAI) en een adviescommissie ingesteld. Volgens het rapport bevatte de wet ontwerpfouten, waardoor een hardnekkige onscherpte in de definitie en taakverdeling binnen het bestuur heerste. De commissie concludeerde dat de organisatie van het bestuur gefragmenteerd en onvoldoende was (Republique et Canton de Genève, 2012). De meeste kritiek kwam voort uit tevredenheidsonderzoek onder ondervraagden van IO's en ngo's: er bleven klachten bestaan over huisvesting, kinderopvang en veiligheidskwesties. De commissie adviseerde een streng protocol te volgen binnen de kanselarij, de taken (en middelen) beter te verdelen en de relatie tussen het Kanton en DFAE te versterken voor de opvang van ngo's. Qua strategie is in Genève dezelfde asymmetrie als in Den Haag te zien. Het landelijke beleid is gericht op de pilaren Gezondheid, Migratie, Vrede, ontwapening en mensenrechten, Internationale Telecom, Milieu en Groene economie. Het Kanton Genève hanteert een lijst met vijftien thema's, waaronder Volksgezondheid, Handel, Humanitaire hulp, Information Tech-

nology, Vluchtelingen, Duurzame ontwikkeling, Vrede, Veiligheid en Ontwapening, Arbeid en Milieu. In theorie is volgens lokale beleidsmakers geen noodzaak om te focussen op een klein aantal onderwerpen. In de praktijk is dit wel van belang: de ruimte in Genève is beperkt. Groot verschil met Den Haag is dat Genève zich meer richt op het behouden dan het binnenhalen van nieuwe organisaties. Dit heeft eveneens met de beperkte ruimte te maken.

Sinds een aantal jaar zijn beleidsmakers zich meer bewust van de internationale concurrentie. In de afgelopen jaren is een aantal departementen van IO's vanuit Genève vertrokken naar andere landen. Van de WTO is een deel van de Human Resources-afdeling verplaatst naar Budapest. De UNHCR heeft een technisch servicekantoor in Praag, de ICRC (het Rode Kruis) heeft het administratieve kantoor verhuisd naar de Filipijnen (al sinds de jaren '80) en de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) heeft een kantoor met 50 werknemers verplaatst naar Kuala Lumpur, Maleisië (Genève, 2013). De verplaatsing van technische en administratieve departementen (hoofdkantoren verplaatsten tot nu toe niet) heeft in Genève te maken met de klachten die worden ondervonden in de stad: verkeer, dure huisvesting en beveiliging. Vooral in landen in Oost-Europa, Azië en Afrika is concurrentie ondervonden. Dit verplaatsen wordt doorgaans niet als probleem gezien, de genoemde oorzaken daarvan wel. Bovendien heeft Genève in 2012 de IO The Green Climate Fund (GCF) niet kunnen binnenhalen (deze ging naar Songdo, Zuid-Korea) en IRENA, een IO gericht op hernieuwbare energie, heeft zich in Bonn gevestigd. Hoewel Genève zich met name richt op het behouden van IO's en NGO's, wil men dit soort belangrijke, grote organisaties graag binnenhalen.

Resultaten uit interviews

Den Haag

Uit de interviews is met behulp van de lijst factoren naar voren gekomen dat 'Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven' in Den Haag het belangrijkste wordt gevonden. Daarna vonden de respondenten 'Reputatie van stad en land' bovenaan staan. De twee factoren 'Economie' en 'Aanwezigheid geschoolde arbeid' vond men het minst belangrijk. Onder 'Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven' vallen de subfactoren Kwaliteit van leven, Onderwijs, Internationale bereikbaarheid, Medische voorzieningen, Openbaar vervoer en Recreatie. De eerste drie factoren worden het belangrijkste gevonden: kwaliteit van leven, onderwijs en bereikbaarheid.

Wat betreft de subfactor Kwaliteit van leven zijn de respondenten het erover eens dat Den Haag aantrekkelijk is door de ligging bij het strand, groen (bossen, duinen), een rustige omgeving en weinig verkeer. De tweede subfactor, Onderwijs, is een belangrijk onderdeel; werknemers van IO's en ngo's zoeken een stad uit op de scholing van hun kinderen. Gemeenteambtenaren zijn de afgelopen tien jaar bezig geweest dit zo veel mogelijk te verbeteren en dat is deels gelukt. Er zijn 25 internationale scholen en kennisinstellingen in Den Haag (Decisio, 2013/2014). De nieuwe internationale *The European School of The Hague* is in 2012 geopend. Over de internationale bereikbaarheid en de leefbaarheid zijn de respondenten zeer te spreken. Zo zegt een medewerker van het OPCW: *'The Hague is a very liveable city, at the main airport Schiphol is easy to get in and out of the country. The Hague is not Amsterdam, London or New York, but it's a green city. Good for families, privileges and immunities.'* (Den Haag, 2012-2013).

Figuur 1. Respondenten over aantrekkelijkheid Den Haag (n=17)

Waar de respondenten meer moeite mee hebben zijn de Medische voorzieningen, die ook onder Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven vallen. Een recept van de huisarts is vereist om aan medicijnen te komen en dat betekent: een afspraak maken, langsgaan en uitleggen waarom je een bepaald medicijn nodig hebt. Dit systeem wordt door veel buitenlandse werknemers als een doolhof gezien.

Het vinden van een huis is ingewikkeld voor buitenlandse werknemers in Den Haag. Internationale makelaars zijn werkzaam in de stad maar deze sector is vatbaar voor verbetering. *'The housing market should be improved. It's very common to get ripped off by landlords'*, aldus een medewerker van het ICC. Op een andere subfactor, Onderwijs, is ingezet in de Hofstad. Daar is men dan ook tevreden over. Zo stelt een gemeenteambtenaar: *'Het is goed geweest te investeren in internationaal onderwijs. Er is voor de leeftijd van baby tot hogeschool veel gedaan'* (Den Haag, 2012-2013).

De Reputatie van stad en land is cruciaal voor Den Haag. De subfactoren op twee niveaus (Regelingen voor buitenlanders, Politieke stabiliteit, Welwillendheid van de stad, Verzekeringen en Veiligheid) hebben een gelijke verdeling van ieder rond de 25 procent. Vooral de gemeente investeert in de reputatie van de stad. Volgens een beleidsmaker van BuZa staat dit punt 'boven' de vestigingsfactoren: *'de reputatie van een land, ook wel nation branding, is een overkoepelend verhaal. Het imago van Den Haag en Nederland wordt beter, maar de concurrentie is ook groter'* (Den Haag, 2012-2013). Dat de concurrentie sterker wordt is een breed gedragen notie. Dat maakt het vraagstuk wat een stad aantrekkelijk maakt en wat de overheden daaraan zelf kunnen doen relevant.

Verbeteren concurrentiepositie Den Haag

Uit de interviews komt naar voren dat de samenwerking verbeterd kan worden. Van de gemeente zegt een medewerker: 'We moeten meer gezamenlijk optrekken. Dit wordt gedaan via het publieksdiplomatieproject Vrede & Recht. De profilering van Den Haag als internationale stad van vrede en recht wordt via de Nederlandse ambassades versterkt door publieksgerichte informatie.' Een andere gemeenteambtenaar geeft aan: 'We zijn actief aan het werven op vrede en recht, in samenwerking met het Rijk. Het is de bedoeling om meer samen te werken met de departementen en alerter te zijn op kansen. Absolute prioriteit is een nauwere samenwerking met het Rijk'. Een medewerker van BuZa geeft juist aan: 'Europees zouden we meer moeten samenwerken, vooral op de keuze van Vrede en Recht.' Daarnaast komt naar voren dat de voorzieningen door de gemeente te beïnvloeden zijn. Het gaat daarin om een verbeterde verstrekking van informatie over de huizenmarkt, kinderopvang, medische voorzieningen en het parkeerbeleid.

Volgens de Haagse internationale gemeenschap zijn er te weinig opvangmogelijkheden voor kinderen, ondanks de verbeteringen hierin (Den Haag, 2012-2013). Er wordt geklaagd over medische voorzieningen en de internationale bereikbaarheid: met name de treinverbindingen met Brussel en het binnenlandse openbaar vervoer. Tot slot geeft de internationale gemeenschap aan behoefte te hebben aan meer inhoudelijk gerichte debatcentra en clubs waar discussieavonden plaatsvinden rond werk gerelateerde thema's.

Genève

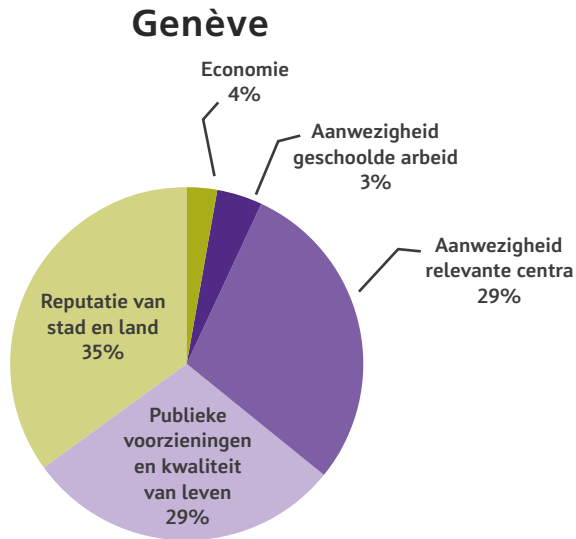
In Genève komt een ander beeld naar voren: 'Reputatie van stad en land' wordt door de respondenten het belangrijkste gevonden. Uitgesplitst antwoordden de meesten 'Reputatie van stad en land' de minsten 'Regelingen voor buitenlanders'. De Geneefse respondenten gaven aan te lijden onder de negatieve reputatie van Zwitserland op financieel gebied, vanwege de banken waar belastingontduikers gebruik van maken. Ook de hoge kosten van levensonderhoud en huisvesting dragen bij aan de negatieve reputatie.

Over de internationale reputatie van de stad zijn de meeste respondenten weer tevreden. Het lijkt erop dat deze reputatie Genève 'overkomen' is, zo bleek uit de interviews. Zo zei een medewerker van het Kanton:

'Why it has become Geneva as it is: it was a peaceful country in the middle of a world torn by a world war. It spread the world that there was a link between Peace and Geneva. With the Red Cross and the League of Nations established here, the city developed integrating fully the international dimension. Everything that is done in Geneva is because of the IOs. Nowadays we say we need a strategy. But there wasn't any strategy before. It just happened' (Genève, 2013).

Genève kan dan volgens de respondenten een wereldstad zijn, maar een eenheid en een duidelijk profiel heeft de stad nog niet. Zo zegt een medewerker van het Kanton: *'We have to strengthen the identity of International Geneva. It's such a fragmented image; we should try to create a common identity for all the internationals'* (Genève, 2013).

Figuur 2. Alle respondenten over de aantrekkelijkheid van Genève (n=13)

Onderzoekers van de *Fondation pour Genève*, die op vijf onderwerpen in kaart brengen op welke wijze Genève baat heeft bij de internationale gemeenschap, vinden 'reputatie' naast 'economische spin-off' het grootste voordeel van de aanwezigheid van IO's in Genève. Het is volgens hen goed om de voordelen van de aanwezigheid van IO's onder de aandacht te brengen bij de lokale gemeenschap. Om dit te bereiken zouden IO's transparanter moeten zijn en vaker open dagen kunnen houden (Genève, 2013).

Op de tweede en derde plaats staan in Genève 'Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven' en 'Aanwezigheid relevante centra' (beide 29%, figuur 2). Van de 'Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven' wordt 'Kwaliteit van leven' het belangrijkste gevonden, net als in Den Haag. En van de categorie 'Aanwezigheid relevante centra' antwoordt meer dan de helft 'Aanwezigheid organisaties' en een vijfde van de respondenten vindt de 'Infrastructuur voor netwerken' en 'Aanwezigheid onderzoekscentra en universiteiten' cruciaal.

Onder 'Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven' zijn, na de subfactor 'Kwaliteit van leven', Onderwijs en Internationale bereikbaarheid de belangrijkste. Over alle drie subfactoren zijn de respondenten positief. Niet alleen de natuur rond Genève scoort hoog. De stad wordt eveneens gezien als een ideale plaats voor echtgenotes en kinderen, omdat het in de bergen ligt en scholen makkelijk bereikbaar zijn.

Verbeteren concurrentiepositie Genève

Ook in Genève is de behoefte aan samenwerking groot. Een medewerker van het CAGI stelt: *'Cooperation on a daily basis is very informal. There are also formal meetings, three times a year, to discuss the objectives'* (Genève, 2013). Anderen stellen dat er veel verschillende verantwoordelijke posten zijn, waardoor een gefragmenteerd geheel ontstaat. Zo is een kanselier-medewerker belast met het protocol en is de IO-vertegenwoordiger verantwoordelijk voor

het geheel. Dat is geen goede constructie, aldus een van de respondenten, omdat deze vertegenwoordiger niet vervangbaar is. Er liggen te veel verantwoordelijkheden bij één persoon (Genève, 2013). Een ander verbeterpunt voor het strategisch beleid zou zijn: meer richten op specifieke onderwerpen. Zo betreuren beleidsmakers het dat niet genoeg is ingezet milieu, de twee niet-gekomen IO's (IRENA en GCF) zouden complementair en aanvullend zijn geweest.

Internationale werknemers in Genève zijn (minder, maar nog steeds) ontevreden over huisvesting. Huren of kopen van een huis is duur in de stad. Een groot deel van de internationale werknemers in Genève woont over de grens in Frankrijk, omdat dat betaalbaar is. Geklaagd wordt over de minimale interactie tussen de internationale gemeenschap en de lokale bevolking in Genève. Hoewel er initiatieven lopen, vanuit het CAGI en de Fondation, is het moeilijk om de twee werelden bij elkaar te brengen. Dit wordt als gemiste kans ervaren. Andere verbeterpunten zijn de kinderopvang en facilitering van het uitgaansleven in Genève.

Conclusie

De lokale economische ontwikkeling in Den Haag en Genève is voor een belangrijk deel afhankelijk van IO's en ngo's. Het creëren van een internationaal klimaat in de stad, het verbeteren van publieke voorzieningen en de kwaliteit van leven zijn daarbij belangrijk.

De factoren die het belangrijkst worden gevonden voor het aantrekken en behouden van IO's en NGO's zijn in Den Haag en Genève 'Publieke voorzieningen en kwaliteit van leven', de meer zachte factoren. Daarnaast zijn 'Reputatie van stad en land' en 'Aanwezigheid relevante centra' belangrijk voor de respondenten. Wat betreft het laatste is nog werk te verzetten, aangezien in beide steden meer aandacht kan worden besteed aan de clusters die al aanwezig zijn in de stad. Om de concurrentiepositie te verbeteren kunnen beide steden beter aansluiten bij landelijke aantrekkingsthema's voor buitenlandse organisaties. Nu vindt nog weinig overlap plaats met de 'negen topsectoren' van het landelijke beleid in Den Haag en de speerpunten van Zwitserland in Genève. Genève richt zich meer op het behouden terwijl Den Haag daarnaast ook focust op het aantrekken van organisaties. Genève is een omnivoor terwijl Den Haag zich vooral richt op thema's als Vrede en Recht. Rijp voor verbetering voor de internationale gemeenschap zijn: internationale bereikbaarheid en medische voorzieningen (Den Haag), de woningmarkt en het parkeerprobleem (Genève), kinderopvang en het schepen van discussiecentra (beide). ■

Eindnoot

- ¹ Dit 'gelijkschakelen' was naar aanleiding van een ongelijke behandeling van de IO's op financieel gebied. Aangezien in Den Haag zowel VN- als NAVO-, als Europese en Verdrag-sorganisaties gevestigd zijn, ligt deze gelijkgeschakeling in de praktijk ingewikkeld. Deze organisaties hebben verschillende invalshoeken voor een zetelovereenkomst.

Referenties

- Beer, I. d. (2012, november). Peace & Justice in a nutshell. Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- Blair, J. P., & Carroll, M. C. (2009). *Local Economic Development. Analysis, Practices and Globalization*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Bonenkamp, D., Bronswijk, A., Van Bijnen, B., Van Diest, D., Van Engelshoven, I., Frudiger, J., et al. (2011-2012, november-juli). Eerste ronde interviews. (R. Groen, Interviewer)
- Bovens, M., 't Hart, P., & Van Twist, M. (2012). *Openbaar Bestuur. Beleid, organisatie en politiek*. Deventer.
- Castells, M. (2010). Globalisation, Networking, Urbanisation: Reflections on the Spatial Dynamics of the Information Age. *Urban Studies Journal*, 47, 2737-2745.
- Decisio. (2010-2011). *Den Haag internationale stad van vrede en recht - Economische impact internationale organisaties*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Decisio. (2013/2014). *Den Haag 'Internationale Stad van Vrede en Recht'. Economische impact internationale organisaties, NGO's, ambassades, internationale scholen en kennisinstellingen*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Den Haag, I. i. (2012-2013, november-maart). (R. Groen, Interviewer)
- Genève, I. i. (2013, april 24-30). (R. Groen, Interviewer)
- Hoogerwerf, A. (1984). Vergelijkende Politicologie. In M. Van Schendelen, *Kernthema's van de politicologie*. Meppel.
- Huber, N. (2007, september). Les politiques d'accueil d'organisations internationales: comparaison des cas de Genève, Vienne, La Haye et Bonn. *Scriptie*. Genève, Zwitserland: Universiteit Genève.
- IOB, I. B. (2001-2002). *Zetel Akkoord? Eindrapport van de werkgroep Beleidskader werving en opvang internationale organisaties*. Werkgroep Beleidskader werving en opvang internationale organisaties. Den Haag: Interdepartementaal Beleidsonderzoek.
- Kabinetstandpunt. (2005). *Kabinetstandpunt met betrekking tot het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) 'Beleidskader Werving en Opvang Internationale Organisaties'*. Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- Lijphart, A. (1975). The comparable cases strategy in comparative research. *Comparative Political Studies* (8), 158-177.
- Mercer. (2012, december 3). *Mercer 2012 Quality of living Ranking Highlights - Global*. Opgeroepen op juli 4, 2014, van Mercer: <http://www.mercer.com/qualityofliving#top5>
- Ni, P., & Kresl, P. K. (2010). *The Global Urban Competitiveness Report*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar.
- Places. (2012, augustus 30). *Global City Indicators Facility*. Opgeroepen op juli 4, 2014, van Places.: <http://blog.inpolis.com/2012/08/30/global-city-indicators-facility/>

- Porter, M. E. (2000). Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*, 14 (1), 15-34.
- Reese, L. A. (1997). *Local Economic Development Policy. The United States and Canada*. New York and London: Garland Publishing.
- Republique et Canton de Genève. (2012). *Evaluation de la loi sur les relations et le développement de la Genève internationale*. Commission de contrôle de gestion du Grand Conseil, Commission externe d'évaluation des politiques publiques. Genève: République et Canton de Genève.
- Sassen, S. (2010). The Global City. In S. Sassen, *The Global City* (p. 329). New Jersey.
- Schwab, C., & Sala-i-Martin, X. (2013). *The Global Competitiveness Report 2012-2013*.
- Scott, A. (2001). Globalization and the rise of city-regions. *European Planning Studies*, 9 (7), 813-826.
- T. Kliest, B. L. (2008). *Be our Guests. Beleidsdoorlichting Nederland als gastland van internationale organisaties*. IOB Evaluaties. Den Haag: Buitenlandse Zaken.

Abstract

The Hague and Geneva are two cities that grew over time into global centres specialised in addressing peace, justice and human rights. The aim of this paper is to compare these two cities with regard to how their local and national authorities are approaching the hosting of international organisations (IOs) and non-governmental organisations (NGOs) and how they could improve on this. Since globalisation is causing both cities to experience increased competition from other internationally prominent cities when it comes to hosting IOs and NGOs, both The Hague and Geneva need to reformulate their strategies for attracting and retaining these organisations. This article, which is based on the findings of comparative analysis, investigated how The Hague and Geneva are attracting and retaining IOs and NGOs and what their local and national authorities could do to improve their competitive advantages. It was found that Geneva focuses on retaining IOs and NGOs while The Hague focuses on attracting more organisations but is also committed to retaining them. Geneva attracts a wide variety of organisations while The Hague focuses more on organisations that address peace and justice. The improvements that The Hague's authorities could make to achieve its goals would be in the areas of healthcare and transport. Geneva could improve its parking facilities and housing. And both cities could improve their childcare facilities and their debate centres.

